

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТЬ «КОМПЕТЕНЦІЯ» І «КОМПЕТЕНТНІСТЬ»

Актуальність дослідження. У сучасних умовах пріоритетним напрямком освітньої політики держави є модернізація системи освіти, одним із головних напрямків якої є інформатизація. Під цим розуміється процес забезпечення сфери освіти методологією та практикою розробки й оптимального використання інформаційних та комунікаційних технологій, зорієнтованих на реалізацію й підвищення рівня психолого-педагогічних цілей навчання та виховання. У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті визначено, що головною метою української системи освіти є створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості, забезпечення високої якості освіти. Переважна більшість педагогів-науковців і освітян-практиків переконані, що підготовка фахівців у будь-якій сфері має здійснюватися на новій концептуальній основі у рамках компетентнісного підходу.

У зв'язку з цим терміни «компетенція» і «компетентність» набувають все більшого розповсюдження в галузі освіти.

Огляд досліджень і публікацій. Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчує, що цією проблемою займається багато науковців: А. Бермус, В. Болотов, В. Введенський, Г. Голуб, А. Дахін, І. Зимня, О. Лебедев, Н. Кузьміна, Г. Селевко, А. Хуторський, О. Чуракова та ін. Незважаючи на те, що ці категорії у педагогічній науці досить плідно розробляються і різнобічно розглядаються, проте до цього часу не мають однозначного змісту і визначення.

Мета статті – розкриття змісту понять «компетенція» і «компетентність», розгляд різних варіантів їхнього тлумачення та особливості поширення в освітньому просторі.

Виклад основного матеріалу. За словником Merriam-Webster перші згадки про термін «компетенція» відносяться до 1605 року. Разом з тим І. Зимня вважає, що поняття компетентності пов'язане з іменем Аристотеля, який вивчав «можливості стану людини, що позначався грецьким «atere» – «сила, яка розвивалась і вдосконалювалась до таких меж, що стала характерною рисою особистості» [2, с. 155]. Проте в освітньому середовищі поняття «компетенція» і «компетентність» стали розповсюджуватись лише в 60-70-х роках ХХ століття. Саме у цей час у США відбувається перехід до компетентнісно-орієнтованого навчання. Таким чином, у 1960-1970 роках вводяться категорії «компетенція» і «компетентність», закладаються основи сутності цих понять, створюються передумови розпізнавання термінів.

Порівняльний аналіз понять «компетенція» і «компетентність» зустрічаються у
© К.М. Волохата, 2013 р.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз понять «компетенція» і «компетентність»

№	Джерело	Компетенція	Компетентність
1	Тлумачний словник С.І. Ожегова [8, с. 289].	«коло питань, в яких хто-небудь добре обізнаний, коло чієїсь повноважень, прав»	«знаючий, обізнаний, авторитетний в якій-небудь галузі; який володіє компетенцією»
2	Советский энциклопедический словарь [12, с. 613].	«(від лат. compete – добиваюсь, відповідаю, підхожу), – коло повноважень, наданих законом, статутом або іншим актом конкретному органу або посадовій особі; знання і досвід у певній галузі»	–
3	Новейший	«коло повноважень якого-небудь органа,	–

	энциклопедический словарь [6, с. 595]	посадової особи; коло питань, в яких конкретна особа має знання, досвід»	
4	Тлумачний словник сучасної російської мови [14, с. 358]	«коло питань, явищ, в яких дана особа авторитетна, має досвід, знання; коло повноважень, галузь належних для виконання ким-небудь питань, явищ»	«обізнаний, визнаний знавець з певного питання; який володіє компетенцією, повноправний»
5	Новий тлумачний словник української мови [7, с. 874]	«добра обізнаність із чим-небудь; коло повноважень якої-небудь організації, установи, особи»	«який має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний; тямущий; який ґрунтується на знанні; кваліфікований»
6	Психологічний тлумачний словник [9, с.]	«галузь діяльності важлива для ефективної роботи всієї організації, де індивід (кандидат, виконавець) повинен проявити відповідні знання, уміння, навички поведінки, гнучкі здібності і професійно важливі здібності особистості»	«рівень досягнення індивіда (кандидата, виконавця) в галузі певної компетентності»
7	Тлумачний словник з інформаційно-педагогічних технологій [3, с.56]	–	«рівень освіченості, що характеризується здатністю вирішувати завдання в різних сферах життєдіяльності на базі теоретичних знань»

Як бачимо, у наведених тлумаченнях «компетенції» загальним є їх змістова основа: знання, які повинна мати особа; коло питань, в яких особа має бути обізнана; досвід, необхідний для успішного виконання роботи відповідно до встановлених прав, законів, статуту.

У всіх наведених тлумаченнях «компетентності» йдеться про людину, яка володіє відповідною компетенцією. Одним зі смислів поняття компетентності є характеристика особистісних якостей людини, володіння компетенцією. Отже, компетенція – це певна норма, досягнення якої може свідчити про можливість правильного вирішення якого-небудь завдання, а компетентність – це оцінка досягнення (або недосягнення) цієї норми. Компетентність виступає в українській і російській мовах як якість, характеристика особи, що дозволяє їй вирішувати певні завдання, приймати рішення, висловлювати судження у певній галузі. Основою цієї якості є знання, обізнаність, досвід соціально-професійної діяльності людини. Саме цим підкреслюється інтегративний характер поняття «компетентність».

Розглянемо спроби дати означення понять «компетенції» та «компетентності» у сфері освіти. Так, у проекті Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти України сформульовано означення компетентності як «інтегрованої здатності індивіда, яка складається зі знань, умінь, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці» [10, с. 1], у проекті ж російського державного стандарту загальної освіти це поняття розглядається як «готовність учня використовувати уміння і навички, а також способи діяльності у житті для розв'язання практичних і теоретичних завдань» [15, с. 1].

Ключовими у цих визначеннях є поняття «здатність» і «готовність» учня, що означають його підготовленість і спроможність до використання набутих знань у практичній діяльності.

Поняття «компетенції» та «компетентності» у педагогічній науці досить плідно розробляються і різнобічно розглядаються, проте до цих пір не мають однозначного змісту і визначення.

Так, зокрема, О. Запєваліна розглядає компетентність як особистісну категорію, а компетенцію як складову «анатомії» компетентності [1, с. 106-107]. За її трактуванням,

компетентність можна представити як комплекс компетенцій, тобто виявів успішної продуктивної діяльності. Схожої думки дотримуються відомі російські педагоги В. Раєвський, А. Хуторський, які вважають, що компетенції – складні узагальнені способи діяльності, які опановують під час навчання, і компетентність є результатом набуття компетенцій [16].

Л. Степашкіна визначає компетентність як «інтегративний показник якостей особистості. Важливим компонентом є не сума отриманих знань та вмінь, а вміння спеціаліста мобілізувати у конкретній ситуації отримані знання та досвід» [13].

А. Маркова вважає, що компетентність – це поєднання психічних якостей, психічних станів, що дає змогу діяти самостійно й відповідально, оволодіння людиною навичками і вміннями виконувати трудові функції [5, с. 31-34].

В. Лозова, характеризуючи компетентність, підкреслює її «інтегративну природу, що її джерелом є різні сфери культури (духовної, громадської, соціальної, педагогічної, управлінської, правової, етичної, екологічної тощо), вона вимагає значного інтелектуального розвитку, включає аналітичні, комунікативні, прогностичні та інші розумові процеси» [4, с. 3-8].

І. Зимня до складу компетентності включає такі складові: готовність до прояву компетентності (тобто мотиваційний аспект); володіння знаннями змісту компетентності (тобто когнітивний аспект); досвід прояву компетентності у різноманітних стандартних і нестандартних ситуаціях (тобто поведінковий аспект); ставлення до змісту компетентності й об'єкта її застосування (ціннісно-смісловий аспект); емоційно-вольова регуляція процесу і результату прояву компетентності [2, с. 25-26].

І. Родигіна підкреслює головну особливість компетентності як педагогічного явища, а саме: «компетентність – це не специфічні предметні вміння та навички, навіть не абстрактні загальнопредметні мисленнєві дії чи логічні операції (хоча, звісно, ґрунтується на останніх), а конкретні життєві, необхідні людині будь-якої професії, віку, сімейного стану – взагалі, будь-якій людині» [11, с. 32-33].

Таким чином, узагальнюючи наведені вище визначення і характеристики, під якими компетентність розуміється як володіння певними знаннями, навичками та життєвим досвідом, уміння мобілізувати у конкретній ситуації отримані знання та досвід, що дозволяє індивіду вільно орієнтуватися в соціальному просторі.

Розглянемо співвідношення між знаннями, уміннями та компетентністю. Компетентність є своєрідним «вузловим» поняттям, оскільки воно, по-перше, поєднує в собі когнітивну і діяльнісну складову; по-друге, у понятті компетентності закладено інтерпретацію змісту освіти, сформованого «від результату»; по-третє, ключова компетентність є інтегративною за природою, тому що вона містить низку однорідних чи близьких умінь і знань, що належать до широких сфер діяльності. Поняття компетентності ширше за поняття знання, уміння, навички; воно містить їх у собі, це поняття трохи іншого значеннєвого ряду. Компетентність – інтегрований результат освіти, що, на відміну від функціональної грамотності, дозволяє розв'язувати цілий клас задач; на відміну від навички є усвідомленою (передбачає етап визначення мети); на відміну від уміння є здатною до перенесення (пов'язана з цілим класом предметів впливу), удосконалюється не шляхом автоматизації та перетворення на навичку, а шляхом інтеграції з іншими знаннями, уміннями, навичками; через усвідомлення загальної основи діяльності зростає компетентність; на відміну від знання існує у формі діяльності (реальної чи мисленнєвої), а не інформації про неї. Крім того, компетентність співвіднесена з ціннісними і смисловими характеристиками особистості, має практико-орієнтовану спрямованість.

Висновок. Таким чином, аналіз понять «компетенція» і «компетентність» дає підстави зробити такі висновки: компетенція – деяка відчужена, наперед задана вимога до підготовки особистості, наперед задана вимога щодо знань та досвіду діяльності у певній сфері; компетентність – це володіння компетенцією, що виявляється в ефективній

діяльності і включає особисте ставлення до предмету і продукту діяльності; компетентність – це інтегративне утворення особистості, що інтегрує у собі знання, уміння, навички, досвід і особистісні властивості, які обумовлюють прагнення, здатність і готовність розв'язувати проблеми і завдання, що виникають у реальних життєвих ситуаціях, усвідомлюючи при цьому значущість предмету і результату діяльності.

Література:

1. Запєваліна О. В. К вопросу о компетентности и компетенции в российской педагогике (в контексте медиаобразования) / О. В. Запєваліна // Юбилейный год. Кафедра педагогики ИГЛУ: история и современность. – Иркутск: Изд-во Иркут. гос. лингв. ун-та, 2008 – С.105–111
2. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании / И.А. Зимняя – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов. – 2004. – 40 с
3. Крупський Я.В. Тлумачний словник з інформаційно-педагогічних технологій: словник / Я.В. Крупський, В.М. Михалевич. – Вінниця: ВНТУ, 2010. – 72 с.
4. Лозова В. І. Формування педагогічної компетентності викладачів вищих навчальних закладів / В.І. Лозова // Педагогічна підготовка викладачів вищих навчальних закладів: матеріали міжвуз. наук.-практ. конференція. – Х.: ОВС, 2002. – 167 с.
5. Маркова А. К. Психология профессионализма: монографія / А. К. Маркова. – Москва: международный гуманитарный фонд знание, 1996. – 308 с.
6. Новейший энциклопедический словарь. М.: «Изд-во АСТ»; «Изд-во Астрель»; ООО «Транзиткнига», 2004. – 1424 с.
7. Новый тлумачний словник української мови(у трьох томах). том 1, А – К / Укладачі: В.В. Яременко, О.М. Сліпущко. – К.: Вид-во «АКОНІТ», 2006. – 926 с.
8. Ожегов С.И. Слова русского языка: 70000 слов / Под ред. Н.Ю. Шведовой. – 23-е изд., испр. – М.: Русский язык, 1990. – 917 с.
9. Проект Державного стандарту України. – Режим доступу до ресурсу: <http://do.gendocs.ru>
10. Психологічний тлумачний словник. – Режим доступу до ресурсу: <http://magazine.mospsy.ru>
11. Родигіна І.В. Компетентісно орієнтований підхід до навчання / І.В. Родигіна – Х.: Вид. група «Основа», 2005. – 96 с.
12. Советский энциклопедический словарь. 3-е изд. М.: Советская энциклопедия, 1984. -1600 с.
13. Степашкина Л. Ю. Развитие общих учебных умений и навыков как ключевой образовательной компетенции [Электронный ресурс] / Л. Ю. Степашкина // Интернет-журнал «Эйдос», – 2005. – Режим доступу: <http://www.eidos.ru/journal>
14. Ушаков Д.Н. Толковый словарь современного русского языка / Под ред. Татьянченко Н.Ф. М.: Альта-Пресс, 2005. – 1216 с.
15. Федеральный компонент государственного стандарта общего образования. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ed.gov.ru>
16. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58-64.